

Обраћање високог представника, Педија Ешдауна на округлом столу поводом 10. годишњице Дејтона: “Мали кораци за велике помаке”

Десет година након завршетка рата у Босни и Херцеговини, вријеме је да се запитамо да ли је дејтонски процес испунио своју сврху и да ли се може унаприједити у нешто што боље одговара новим изазовима европске интеграције.

А једноставан одговор на то питање је «да», дошло је вријеме за то.

Ово није само питање годишњица, згодних прилика да се сагледа постигнуто. Преговори о стабилизацији и придруживању са Европском унијом, који треба да почну средином наредног мјесеца, воде нас на нову територију, отварају низ нових могућности.

Босна и Херцеговина је сада у бољој позицији него што је икада била да зацрта нови стратешки пут.

Али, само због тога што је нови пут *могућ*, да ли је он и *потребан*, или чак *препоручљив*?

Прије него што се позабавимо овим питањем, дозволите да се укратко подсјетимо на кривудасти и често тешко проходаан пут који је БиХ прешла да би дошла тамо гдје се налази сада. Овај пут нас је одвео брже и даље – мислим да ћемо се сви сложити с тим – него што је већина људи вјеровала да је могуће у 1995. години.

Одмах након Дејтона, у атмосфери социјалне трауме, економског

и физичког разарања и политичке поларизације, јасни императиви су били да се раздвоје снаге, обнови физичка инфраструктура и одрже демократски избори.

То је био огроман задатак.

Изванредно је да је овај задатак у значајној мјери испуњен у року од пет година.

Али чак и прије закључења ове иницијалне, у суштини поправне, фазе послеријатне обнове, постало је јасно да се морају положити дубоки и трајни темељи одрживе реформе.

Краткорочне и средњерочне поправне мјере су имале ефекта; оне су учврстиле мир.

Али оне нису значиле и *надограђу* мира.

Нешто много динамичније конструктивно би било потребно да се покрене комплексни процес органског развоја одрживе модерне државе.

Разлог због чега ово није било предмет преговора у Дејтону није тешко разумјети.

Приоритет међународних медијатора био је зауставити борбе. Приоритет потписника за БиХ био је прихватити минималан компромис, остављајући што је могуће више простора да се заобиђу оне одредбе споразума за које су сматрали да су неприхватљиве. Постојала је јасна рјешеност на више од једне страна да се изграде административне и политичке структуре које нису експлицитно забрањене мировним споразумом, а које су далеко од сваке врсте конструктивне коегзистенције.

Међутим, 1995. године минимални компромиси су изгледали довољни све док одржавају мир.

А до 2000. године, појавили су се изгледи за осигурање нечег амбициознијег.

Такмичарски националистички пројекти су блокирани – због недостатка средстава, равнодушности и разочарења народа, политичке некомпетентности и подмитљивости, и у ријетким али индикативним приликама међународне одлучности (порука Савјета за имплементацију мира: БиХ је ту да остане – помирите се с тим).

Међутим, то што се међународна заједница директно придржавала Дејтона није значило стављање апсолутног вета на уставне промјене.

Они који су се противили развоју суверене и мултиетничке Босне и Херцеговине постали су стручњаци за кориштење одредби Дејтонског споразума за своја настојања да онемогуће одвијање политичке, социјалне и економске реформе.

Увијек је једноставније рушити него градити.

Међутим, овај Споразум се такође може користити у супротном правцу – да поведе Босну и Херцеговину напријед и даље од пуке имплементације мира.

Прије него што сам преузео мандат високог представника састао сам се са господином Џимом О'Брајеном, једним од твораца Дејтонског споразума. Пожалио ми се да је међународна заједница пречесто дозвољавала опструкционистима да користе Дејтонски споразум као средство за опструкцију.

Он је поменуо мјеста гдје су аутори Дејтона намјерно уградили одредбе чија је намјера била омогућавање промјена а не њихово блокирање, и препоручио ми да искористим те одредбе како бих покренуо процес реформи.

То сам и учинио, посебно члан ИИИ 5. а) који дозвољава ентитетима да своја овлаштења преносе на државу.

Промјене су омогућене кориштењем те одредбе.

Дозволите ми да истакнем неке од ових промјена које су од почетка мог мандата 2002. године извршене у оквиру дејтонске

конструкције:

- Број Министарстава у оквиру Савјета министара БиХ повећан је са шест на девет.
- Укинута је осмомјесечна ротација на функцији предсједавајућег Савјета Министара БиХ, што осигурава већу стабилност и значај државних структура.
- Високи судски и тужилачки савјет је сада потпуно домаћа државна институција, а савјети за борбу против организованог криминала и за ратне злочине, недавно успостављени у оквиру Суда БиХ, се сада хватају у коштац с ендемским безакоњем које је у неким фазама пријетило да потпуно савлада институције власти.
- Израђен је нови Кривични закон БиХ и Закон о кривичном поступку БиХ. У питању су босанскохерцеговачки закони које су израдили босанскохерцеговачки правни стручњаци. Закони су у складу с европским стандардима и омогућавају нам да једноставније хапсимо криминалце и водимо судски поступак.
- Успостављена је јединствена царинска служба која већ ради на сузбијању одлива прихода, што је била функција ранијег, распарчаног царинског система. У 2005. години дошло је до повећања прихода од најмање 12%.
- У току је процес формирања јединственог система опорезивања на државном нивоу који ће биити уведен 1. јануара 2006. године.
- Успјешне фискалне реформе почињу креирати јединствено економско тржиште у БиХ. Ово је заједно с реформом банкарског сектора, која је започета крајем деведесетих и сада даје чврсте и одрживе економске резултате, као и са напорима уложеним у побољшање корпоративног руковођења те настојањима да се пословно окружење у БиХ учини погоднијим за улагања и отварање нових радних мјеста, довело до повећања ГДП у току

ове године од 5,6 % – што представља највећи раст на Балкану. Инфлација је 0,5% – најмања на Балкану. Директна страна улагања су у току 2004. године повећана за 25%. Извоз је повећан за 25%, а индустријска производња је такође повећана за око једну четвртину.

– Јединствена обавјештајна структура на државном нивоу, под демократском парламентарном контролом, је потпуно оперативна, а успостављене су и Државна агенција за истраге и заштиту (СИПА) и Државна гранична служба (ДГС).

– С обзиром да су све странке прихватиле три принципа Европске комисије о реструктурирању полиције, Босна и Херцеговина ће у наредних пет година на државном нивоу успоставити полицијске снаге у складу с европским стандардима које ће бити под демократском контролом и ефикасно дјеловати.

- Након темељите промјене званичног става у Бања Луци и Београду једанаест оптужених за ратне злочине пребачено је у Хаг ове године, а њих шест је оптужено за ратне злочине почињене у БиХ, док у претходних девет година нити један оптуженик није изручен у Хаг.

2. Након година фрустрирајуће успореног напретка, Мостар је коначно уједињен.

3. Оружане снаге БиХ су под искључивом командом и контролом државе. До 1. јануара наредне године ентитети ће престати вршити сваку улогу и неће имати никакве војне одговорности и потенцијале.

Укратко, искористили смо могућности које пружа Дејтонски споразум да створимо ширу мрежу структура на државном нивоу, које управљају високо децентрализованом земљом.

Тиме смо ову земљу провели кроз врата које воде на дугачак пут ка Европи и НАТО-у.

Како БиХ буде наставила своју прогресивну транзицију у еру

Брисела, међународна заједница мора постепено *престати користити* инструменте предвиђене Дејтоном.

Ми унутар међународне заједнице сада морамо почети мијењати своју улогу, и умјесто снажног присуства и наметљивих интервенција ОХР-а преузети нову улогу савјетника и партнера под окриљем специјалног представника Европске уније.

Али без обзира на предности Дејтона, а било их је много, постоје двије негативне стране које сада морамо препознати и исправити.

Прва је ослањање на групна, а не индивидуална права.

А друга је терет нефункционалне структуре управљања. —

Осврнућу се посебно на оба проблема.

Можда најтежа промјена, која се мора догодити у БиХ прије но што се ова земља буде могла придружити Европи, јесте промјена у умовима људи; у начину на који размишљају грађани ове земље.

Дејтон је охрабрио, и очувао, оно што је у вријеме рата представљало начин преживљавања. Али управо то – ослањање на моћ групе радије него на права појединаца – представља опасност да у вријеме мира постане препрека стварном напретку на путу ка Европи.

Основни европски принцип лежи у чињеници да права појединаца треба да буду појединачно заштићена. Системи у БиХ, начин размишљања власти, а чак и њених грађана, се заснивају на идеји да су права појединаца најбоље, можда чак једино, заштићена унутар групе; унутар колектива.

То је наслијеђе Дејтона које, ако се не промијени, може блокирати напредак на путу ка Европи.

А пошто то укључује промјену у начину размишљања људи то се може показати још тежим него промјене у начину како ствари функционирају.

Али нефункционално наслијеђе Дејтона је нешто што такође треба промијенити.

Једноставно речено задатак изградње државе је учинити да државне институције које смо недавно основали ефикасно функционишу те учинити да дејтонска држава у цјелини ефикасније функционише.

Значи *функционалност* је кључна ријеч за наредну фазу.

Функционалност државних институција и саме државе.

Бојим се да смо ту досегли крајњи домет корисности дејтонске творевине; да смо дошли до краја фазе у којој су флексибилности уграђене у Дејтон биле довољне да се баве оним што мора постати мање *ад хоц*, а више функционалан, програм институционалних промјена, што ће бити неопходно уколико БиХ жели завршити свој пут ка пуној државности и чланству у Европској унији.

Већ сам јавно помињао да је сада можда дошло вријеме да се размотри, на примјер, отпочињање процеса унапређења функционалне ефикасности институција стварањем јединственог умјесто трипартитног предсједништва.

Постојеће Предсједништво – будимо искрени – није успјело одржати уважавање или поштовање грађана унутар БиХ или ефикасно представљати земљу на међународном плану. У посљедњих десет година било је, што и данас остаје случај, појединачних чланова Предсједништва који су напорно радили како би испунили дужности шефа државе. Али, одавно не видимо Предсједништво као колективну институцију која заједнички представља све грађане, што је била првобитна визија, већ умјесто тога имамо Предсједништво које, чини се, дјелује на курсу којег више карактерише заговарање националног концепта, па чак и подјела, него међунационално јединство.

Међутим, у погледу овог питања међународна заједница може дати приједлог, али не може одлучити.

Сви знамо да се БиХ мора учинити функционалнијом државом.

Нити једна држава која троши тако много на своје политичаре и бирократе, а тако мало на своје грађане, не може функционисати.

Трошкови органа власти у БиХ осиромашују њене грађане и слабе економију. Ови се трошкови морају смањити.

Зато у сљедећој фази пута БиХ ка пуном демократском суверенитету и пуном чланству у европској породици држава, мора доћи до уставне промјене. Али како ће до ње доћи и када и гдје ће она отпочети није ствар међународне заједнице.

Ми можемо дати савјет, посредовати, пружити помоћ. Али само представници народа БиХ могу урадити овај посао, путем споразума, разговора и компромисних рјешења.

Моје мишљење је да реформа Предсједништва представља право мјесто гдје треба започети – а сада је и право *вријеме* да се отпочне. Уколико сада отпочнемо, могло би управо бити могуће да се ово уради до избора у октобру сљедеће године.

Али да ли ћемо, и како ћемо, ово урадити, није на мени да одлучим.

О томе треба да одлуче грађани БиХ.